

גזרת נח"י ל"י/ה (נל"י/ה)

(1) לגזרה זו שייכים כל הפעלים שלה"פ שלהם (אות השורש השלישית) היא יו"ד נחה (אילמת). לאורך הנטייה בגזרה זו מתחלפת לה"פ יו"ד נחה בה"א נחה. למשל, בנטיית הפועל בָּנָה:

	פ	צ	ף
באות השורש השלישית	בָּ	בָּ	ה
נהוג לכתוב: י/ה.	בָּ	בָּ	י
שורש הפועל בָּנָה הוא אפוא:	בָּ	בָּ	י
ב-נ-י/ה (2)	בָּ	בָּ	י
	בָּ	נ	∅
	בָּ	נ	ו (1)

(2) כל הבניינים בגזרה זו נוטים על דרך הגזרה (אין בניין שנוטה על דרך השלמים).

(3) בגזרה זו רק **תחילת הבניינים** דומה לצורות הבניינים בגזרת השלמים:

נל"י/ה	נל"י/ה	נל"י/ה
קָפָה	קָפָה	שָׁמַר
נָפְצָה	נָקְנָה	נָשַׁמַר
הִפְצִיל	הִפְנָה	הִפְרִיד
הִפְצֵל	הִפְנָה	הִפְרֵד
פָּצַע	רָמָה	סָפַר
פָּצַע	רָמָה	סָפַר
הִתְפַּצֵּל	הִתְקַשָּׁה	הִתְקַשֵּׁר

(4) בכל הבניינים גוף נסתר בעבר בסיומת אָה: בָּנָה, נְבָנָה, הִגְלָה, הִגְלָה, פָּסָה, בָּסָה, הִתְפַּסָּה

(5) בכל הבניינים גוף נסתרת בעבר בסיומת תָה: בָּנְתָה, נְבָנְתָה, הִגְלְתָה, הִגְלְתָה, פָּסְתָה, בָּסְתָה, הִתְפַּסְתָה

(6) בכל הבניינים הווה נסתר ועתיד (בגופים מדבר/ים, נוכח, נסתר/ת) בסיומת אָה:

הווה: קוֹנָה, נְקָנָה, מְרַשָּׂה, מְרַשָּׂה, מְפַנָּה, מְפַנָּה, מְתַפְנָה

עתיד (תחיליות אית"ט): קִנְיָה, תִּקְנֶנָה, אֲרַשָּׂה, נְרַשָּׂה, תִּפְנֶנָה, תִּפְנֶנָה

(7) בכל הבניינים (מלבד פִּעַל והִפְעֵל) צורת הציווי לנוכח בסיומת אָה: בָּנָה! הִגְלָה! הִפְנָה! כִּפָּה! הִתְפַּנָּה!

(8) בכל הבניינים (מלבד פִּעַל והִפְעֵל) שם הפועל בסיומת אות⁽³⁾: לְבָנוֹת, לְהִבְנוֹת, לְהַרְשׁוֹת, לְכַבּוֹת, לְהִתְפַּתּוֹת

(9) בכל הבניינים גוף נוכחות ונסתרות בעתיד בהברת אִי לפני הסיומת נָה: תִּקְנֶינָה, תִּבְנֶינָה, תִּרְשֶׁינָה⁽⁴⁾

(1) בגוף שלישי נסתרים ונסתרות בעבר (למשל: בָּנוּ) אין זכר לאות השורש השלישית.

(2) דרך נוספת לייצג שורשים בגזרה זו היא לכתוב רק יו"ד בלה"פ, למשל: ב-נ-י

(3) החולם המלא בשם הפועל בגזרת נל"י/ה מופיע גם בכתוב מלא וגם בכתוב חסר, וזאת בניגוד לגזרת השלמים שבה שם הפועל בבניין קל בכתוב

חסר מנוקד בחולם חסר: לְכָרוֹת (לכרות) בור [שורש כ-ר-ה] לְכָרוֹת (לכרות) ברית [שורש כ-ר-ת].

(4) כמו-כן, סוגל מלא לפני הסיומת נָה יבוא גם בציווי לנוכחות: קִנְיָה! הִבְנֶינָה! הִרְשֶׁינָה! כִּפֶּינָה! הִתְפַּנֶּינָה!

א. צורות **בינוני־פעול** בבניין קל הן דווקא על דרך השלמים, כלומר לה"פ יוד איננה נחה, אלא עיצורית (נהגית בצליל y). כך למשל, צורות בינוני־פעול מן הפועל תָּלַח: תָּלַח (כמו שְׁמַר); תָּלַח (כמו שְׁמַר); תָּלַח (כמו שְׁמַר); תָּלַח (כמו שְׁמַר). דוגמאות נוספות: בָּנַי, רָצַח, קָנַי, פָּנַי, מָנַי ועוד.

ב. לצורת הבינוני נקבה בבניין קל קיימת לצד הצורה הרגילה צורת משנה מליצית⁽¹⁾ בסיומת אָה:

צורה מליצית	צורה רגילה
בּוֹכָה	בּוֹכָה
הוֹמָה ⁽²⁾	הוֹמָה
צוֹפָה	צוֹפָה
פוֹרָה ⁽³⁾	פוֹרָה

צורות מליציות אלה אנו מוצאים בשירה המקראית, למשל במגילת איכה: "עֲלֵאֲלֶהָ אֲנִי בּוֹכָה, עֵינַי עֵינַי יִרְדָּה מֵיָם כִּי־רָחַק מִמֶּנִּי מְנַחֵם, מְשִׁיב נֶפְשִׁי; הָיוּ בְנֵי שׁוֹמְמִים כִּי גָבַר אֲוִיב" (איכה א, ט"ז) או בספר ישעיה: "תִּשְׁאֲוֹת מִלְּאָה עִיר הוֹמָה קָרָה עֲלֵיָהּ; חָלְלִיךָ לֹא חָלְלִי־חָרֵב וְלֹא מִתִּי מִלְּחָמָה" (ישעיה כב, ב).

וגם בבית הראשון של ההמנון הלאומי "התקווה":

כָּל עוֹד בְּלִבְךָ פְּנִימָה
נֶפֶשׁ יְהוּדֵי הוֹמָה.
וּלְפָאֲתַי מְזַרְחַח קְדִימָה
עֵינַי לְצִוֵּן צוֹפָה

צורות היק e (אנלוגיות) – הסבר

הֶקֶשׁ (אנלוגיה) הוא תופעה לשונית שבה הדוברים הוגים צורות בגזרה מסוימת על פי ההגייה הנהוגה בגזרה אחרת. אנלוגיות מתרחשות באופן טבעי בשפת הדיבור, והן נחשבות פעמים רבות ל"לא כשרות" או בלתי־תקינות. חלק מדוברי העברית, לדוגמה, הוגים פעלים מגזרות החסרים (חפ"ן או חפ"יץ) בבניין הפעיל בהווה בתנועת e במקום בתנועת a: "מְכִיר" (צורה שגויה) במקום מְכִיר (צורה תקינה). הדוברים עושים זאת בהשפעת גזרה אחרת, גזרת נע"ו/י, שבה פעלים בבניין הפעיל בעבר ובהווה נהגים בתנועת e, כמו למשל: מְכִיר. אנו נאמר, אם כן, שדוברים הוגים מילים בגזרה מסוימת באנלוגיה לגזרה אחרת.

בגזרת נחי ל"י/ה (נל"י/ה) קיימות צורות באנלוגיה לגזרת נחי ל"א (נל"א). באנלוגיות אלה לה"פ יו"ד מתחלפת באות אל"ף, למשל בשמות הפעולה בגזרת נל"י/ה (ראה בעמוד הבא). אנלוגיות בין גזרות אלה קיימות גם בכיוון ההפוך, כלומר כאשר צורות בגזרת נל"א נהגות באנלוגיה לגזרת נל"י/ה. אנלוגיות נל"י/ה ↔ נל"א רווחות כבר בלשון חז"ל וחלקן התקבלו כתקינות בעברית החדשה.

(1) דיבור מליצית הוא דיבור חגיגי ופיזי. צורות מליציות הן צורות במשלב לשוני גבוה שאנו מוצאים למשל בשירה המקראית. הצורות בוכייה, הומייה וצופייה הן צורות מליציות, אך באופן מפתיע דוברי העברית החדשה משתמשים בצורה פורייה במשלב הדיבור הרגיל.

(2) משמעות הפועל הִמָּה היא להשמיע קול שקט ומתמשך, כמו הקול שמשמיעה היונה. הפועל הִמָּה מוכר גם בהקשר של מקום שבו פעילות ורעש של אנשים; מקום מלא חיים, כמו למשל, שוק הוֹמָה או כיכר הוֹמָה. משמעות מטפורית – בעיקר בלשון הספרות – היא בהקשר לנפש האדם או לליבו של אדם כאשר הוא מתרגש ממשו או משתוקק למשהו, כמו ב"תקווה" במשפט "נפש יהודי הומייה".

(3) ראו הערה (1)

בניין קל – שלושה משקלים

- 1) **קטילה** [בשלמים: סגירה]: מן הפועל **קנה** ← *בנייה < **בניה**⁽¹⁾
 דוגמאות נוספות: **קניה**, **כפיה**, **זכיה**, **פניה** וגם **שגיה** (מן הפועל **שגה** – צורה **באנלוגיה לגזרת נל"א**)
- 2) **קטלה** [בשלמים: צעקה]: מן הפועל **קדה** ← **בדיה**. דוגמאות נוספות: **ראיה**, **מניה**, **חניה**, **חניה**⁽²⁾
- 3) **מקטל** [בשלמים: מרדף]: מן הפועל **פנה** ← **מפנה**. דוגמאות נוספות: **משגה**, **משנה**, **מתנה**

בניין נפעל – שני משקלים

- 1) **הקטלות** [בשלמים: הצמדות]: מן הפועל **נבנה** ← **הבנות**⁽³⁾. דוגמאות נוספות: **התלות**, **הגלות**
- 2) **נקטלות** [בשלמים: נפרדות]: מן הפועל **נראה** ← **נראות**

בניין הפעיל – שני משקלים

- 1) **הקטלה** [בשלמים: הבטחה]: מן הפועל **הפלה** ← **הפליה**. דוגמאות נוספות: **הפריה**, **השקיה**, **הדמיה**, **הפניה**, **הקניה**, **הבניה** וגם **הרצה**, **השנאה**, **החנאה**, **הסנאה**, **התראה** (צורות **באנלוגיה לגזרת נל"א**)
- 2) **אקטלה** [בשלמים: אבטחה]: מן הפועל **הפלה** ← **אפליה**

בניין פיעל – שני משקלים

- 1) **קטול** [בשלמים: בקוש]: מן הפועל **שנה** ← **שנוי**⁽⁴⁾. דוגמאות נוספות: **זכוי**, **פנוי**, **מנוי**, **לווי**, **ודוי**, **רשוי**
- 2) **קטלה** [בשלמים: בקשה]: מן הפועל **צנה** ← **צואה**⁽⁵⁾ (צורה **באנלוגיה לגזרת נל"א**).

בניין התפעל – משקל התקטלות

- [בשלמים: התלבטות]: מן הפועל **התגלה** ← **התגלות**. דוגמאות נוספות: **התחזית**, **התעלות**, **השתנות**, **הזדהות**, **הזדכות**, **השתהות**, **השתטות** וגם צורה בהידמות מלאה: **הדמות** [ד-מ-ה].

כף כרף: אגרת קובצים על פי השורש!

לכן, על מנת לקבוע לאילו אגרות שייכת מילה מסוימת יש לנסות לחייה את השורש שלה.
 כדי לנסות שרש פועל פועל את צורת עבר נסתר של הפועל על-פי הוא נל"א.

לדוגמה, **הלואה** – הוא אתמול **הלן** ← שורש **ל-ו-ה** ← **גזרת נל"א**

צואה – הוא אתמול **צנה** ← שורש **צ-ו-ה** ← **גזרת נל"א**

מחאה – הוא אתמול **מחה** ← שורש **מ-ח-ה** ← **גזרת נל"א**

(1) בכתוב מלא: בנייה, קנייה, כפייה וכו'.

(2) לצד שם הפעולה חנה במשקל קטלה לפועל חנה שם פעולה גם במשקל קטילה: חניה.

(3) בכתוב מלא: היבנות, היתלות, היגלות וכו'.

(4) בכתוב מלא: שינוי, זכוי, פנוי, מינוי, ליווי, וידוי וכו'.

(5) בכתוב מלא: צוואה

המפיק ולורעי א"ן כת"ם

מפיק הוא נקודה באות ה"א בסוף מילה – ה. ה"א מפקת (מנוקדת במפיק) מציינת את היותה של הה"א עיצורית, כלומר אות הנקגית בצליל /h/, וזאת כדי להבדיל אותה מה"א נחה (אילמת). כך למשל, ההבדל בין שני הפעלים האלה המסתיימים באות ה"א:

גְּבָה (גדל בקומתו) **עִצְוֹת** **גְּבָה** (אסף כסף)

- ☞ הה"א עיצורית, ולכן מופקת. ☞ השורש: **ג-ב-ה** והגזרה: **שלמים**
- ☞ הה"א נחה, ולכן אינה מופקת. ☞ השורש: **ג-ב-י-ה** והגזרה: **נל"י-ה**
- ☞ שלושה עיצורי שורש נהגים. ☞ רק שני עיצורי שורש נהגים.
- ☞ השורש: **ג-ב-ה** והגזרה: **שלמים**

שורשי מג"ן כת"ם הם שישה שורשים שבהם לה"פ היא ה"א עיצורית המנוקדת במפיק. שורשי מג"ן כת"ם נוטים בצורות האלה:

- [מ-ה-ה]** מְהוּהָ (ש"ת) – (נאמר על בָּגָד או אריג) מרופט ובלוי מרוב שימוש, למשל מעיל מְהוּהָ או מכנסי ג'ינס מְהוּהָים.
- [ג-ב-ה]** גְּבָהָ (פ) – גדל בקומתו; צמח לגובה; גְּבֹוּהָ (ש"ת) – מי שהגובה שלו יותר מן הממוצע; לְגִבְהָ (שם פועל).
- [נ-ג-ה]** נָגְהָ (פ) – זרח; נָגְהָ (ש"ע) – אור, זוהר; שמו של כוכב לכת; הַגְּיָהָ (פ) – תיקן טעויות לשון בטקסט טרם פרסומו.
- [כ-מ-ה]** כְּמָהָ (ש"ת) – משתוקק, רוצה מאוד, מתגעגע למשהו, מביע כְּמִיָּהָ למשהו; כְּמָהָ (פ) – חש כמיהה עזה.
- [ת-מ-ה]** תְּמָהָ (ש"ת) – מתפלא, משתומם, נדהם; תְּמָהָ (פ) – התפלא, השתומם.
- [מ-ה-מ-ה]** הַתְּמָהָמָהָ (גם הַתְּמָהָמָהָ) (פ) – התעכב, השתהה.

☞ חמשת השורשים הראשונים ברשימת מג"ן כת"ם – **מ-ה-ה, ג-ב-ה, נ-ג-ה, כ-מ-ה, ת-מ-ה** – שייכים ל**גזרת השלמים**, ואילו השורש השישי **מ-ה-מ-ה** שייך ל**גזרת המרובעים**.

☞ מפיק באות ה"א יבוא רק בסוף מילה ורק כאשר הה"א מנוקדת בשווא נח או בפתח גנובה (בדרך כלל בצורת הזכר יחיד). בשאר הנטייה, כאשר מתחת לה"א יש תנועה, אין מסמנים בה מפיק (מכיוון שה"א שיש מתחתיה תנועה היא בהכרח ה"א עיצורית). לדוגמה:

גְּבָה, גְּבָהָ, גְּבָהָתִי, לְגִבְהָ; גְּבֹוּהָ, גְּבֹוּהָה, גְּבֹוּהָים, גְּבֹוּהָות
 כְּמָהָ, כְּמָהָה, כְּמָהָים, כְּמָהָות
 מְתַמְהָמָהָ, מְתַמְהָמָהָת, מְתַמְהָמָהָים, מְתַמְהָמָהָות

הבחור הגְּבֹוּהָ בעל המעיל המְהוּהָ
 כְּמָהָ לפגוש את חברתו נָגְהָ,
 ותְּמָהָ מדוע היא מְתַמְהָמָהָת.